כפר עולמי · יחידה 2: גלובליזציה מעצימה שינויים · חוברת קטנה

גלובליזציה וכלכלה: המסע של חולצה

חוברת תלמיד · **מתקדם**

חולצה אחת עוברת חמש מדינות לפני שהיא מגיעה אליכם.

שם:	כיתה:	תאריך:

מה בחוברת?

1. מושגי מפתח
2. קוראים: המסע של חולצה: מי מרוויח, מי משלם?
3. חלק א׳ – מתרגלים מושגים
4. חלק ב׳ – בודקים הבנה
5. חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים
6. כרטיס יציאה ✂

משחקים לשיעור הזה (חידון מהיר, איש תלוי, טריוויה ועוד) באתר: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

יצרה: רוית ראש בן ישי

מושגי מפתח

קראו את המושגים. נשתמש בהם בכל החוברת.

חומר גלם

חומר טבעי שממנו מייצרים מוצרים, כמו כותנה, עץ, נפט או מתכות.

לדוגמה: כותנה שממנה עושים חולצה

שרשרת ייצור

כל השלבים שעובר מוצר מחומר הגלם ועד החנות, לעיתים קרובות במדינות שונות.

לדוגמה: כותנה, חוטים, בד, תפירה ומשלוח

תעשייה עתירת ידע

תעשייה שמבוססת על מחקר, מדע וטכנולוגיה, כמו תוכנה, שבבים ותרופות.

לדוגמה: חברה שמפתחת תוכנה לרופאים

חברה רב-לאומית

חברה שיש לה משרדים, מפעלים וחנויות במדינות רבות, והיא מחליטה היכן לייצר כל חלק.

לדוגמה: רשת בגדים עם חנויות ביבשות רבות

מדינת לאום

מדינה עצמאית עם גבולות, ממשלה וחוקים, שבה חי עם או ציבור עם זהות משותפת.

לדוגמה: מדינה שקובעת מסים לחברות

תעשייה מסורתית

תעשייה שמייצרת מוצרים פשוטים יחסית בעבודת ידיים ומכונות, כמו טקסטיל, נעליים ומזון.

לדוגמה: מפעל תפירה של חולצות

עלות עבודה

הסכום שמעסיק משלם לעובדים; חברות מעבירות ייצור למקומות שבהם היא נמוכה.

לדוגמה: שכר נמוך במפעלי תפירה

מהגרי עבודה

אנשים שעוברים ממדינה למדינה כדי לעבוד, למשל בחקלאות, בבנייה, בסיעוד או בטכנולוגיה.

לדוגמה: עובדים מחו"ל שקוטפים פירות

קוראים

המסע של חולצה: מי מרוויח, מי משלם?

מאחורי תווית "תוצרת" אחת מסתתרת רשת ייצור גלובלית. הכותנה גדלה במדינה אחת, החוטים נטווים בשנייה, האריגה והתפירה נעשות בשלישית, העיצוב והשיווק במטה ביבשת אחרת, והחולצה מגיעה במכולה למדף. פירוק הייצור לשלבים, כשכל שלב נעשה במקום שבו הוא זול או יעיל ביותר, הוא ממאפייני הכלכלה הגלובלית.

חברות רב-לאומיות מתזמרות את השרשרת. השיקולים שלהן הם עלות העבודה, זמינות חומרי הגלם, איכות התשתיות, קרבה לשווקים ומסים. היכולת להעביר ייצור ממדינה למדינה מעניקה להן כוח מיקוח: ממשלות מתחרות על השקעותיהן בהטבות מס ובהקלות ברגולציה. יש הטוענים שכך נשחקת ריבונות מדינת הלאום, ואחרים מציינים שמדינות עדיין קובעות חוקים, מסים וגבולות.

ההשפעה על תעשיות שונה. תעשייה עתירת ידע – תוכנה, שבבים, תרופות וציוד רפואי – נהנית משוק עולמי עצום, ובישראל היא מקור לחלק גדול מהיצוא. התעשייה המסורתית, הנשענת על עבודה רבה ופשוטה יחסית, נדדה ממדינות עם שכר גבוה למדינות עם שכר נמוך. כך נסגרו מפעלי טקסטיל בעיירות רבות, ובמקומות אחרים נפתחו אלפי מפעלי תפירה.

מקרה מבחן: בנגלדש, מדינה צפופה בדרום אסיה, הפכה בעשורים האחרונים לאחת מיצואניות הבגדים הגדולות בעולם, ובגדים הם רוב היצוא שלה. מיליוני אנשים, רובם נשים צעירות, עברו מכפרים לערים כדי לעבוד במפעלים.

העבודה הביאה הכנסה קבועה, עצמאות כלכלית ואפשרות לשלוח ילדים ללימודים; מנגד, השכר נמוך, ימי העבודה ארוכים, ובעבר אירעו במפעלים אסונות בטיחות קשים.

מכאן הוויכוח: האם הגלובליזציה ברכה או קללה למדינות פחות מפותחות? מצד אחד היא פותחת דלת לתעסוקה, להשקעות ולצמיחה; מצד שני היא עלולה להנציח תלות בעבודה זולה ובענף אחד. התשובה תלויה בנקודת המבט – עובדת, צרכן, חברה או ממשלה – ובשאלה אם הרווחים מתחלקים בצורה הוגנת.

חלק א' – מתרגלים מושגים

בחלק הזה נחבר כל מושג להגדרה שלו, ונזהה דוגמאות מהחיים.

1. התאימו: כתבו בריבוע את האות של ההגדרה המתאימה.

1. שרשרת ייצור		**א.** כל השלבים שעובר מוצר מחומר הגלם ועד החנות, לעיתים קרובות במדינות שונות.
2. חומר גלם		**ב.** הסכום שמעסיק משלם לעובדים; חברות מעבירות ייצור למקומות שבהם היא נמוכה.
3. חברה רב-לאומית		**ג.** תעשייה שמבוססת על מחקר, מדע וטכנולוגיה, כמו תוכנה, שבבים ותרופות.
4. תעשייה עתירת ידע		**ד.** חומר טבעי שממנו מייצרים מוצרים, כמו כותנה, עץ, נפט או מתכות.
5. תעשייה מסורתית		**ה.** אנשים שעוברים ממדינה למדינה כדי לעבוד, למשל בחקלאות, בבנייה, בסיעוד או בטכנולוגיה.
6. מדינת לאום		**ו.** חברה שיש לה משרדים, מפעלים וחנויות במדינות רבות, והיא מחליטה היכן לייצר כל חלק.
7. מהגרי עבודה		**ז.** תעשייה שמייצרת מוצרים פשוטים יחסית בעבודת ידיים ומכונות, כמו טקסטיל, נעליים ומזון.
8. עלות עבודה		**ח.** מדינה עצמאית עם גבולות, ממשלה וחוקים, שבה חי עם או ציבור עם זהות משותפת.

2. השלימו: לאיזה מושג מתאימה כל דוגמה?

1. שכר נמוך במפעלי תפירה – זו דוגמה ל־_____
2. עובדים מחו"ל שקוטפים פירות – זו דוגמה ל־_____
3. מדינה שקובעת מסים לחברות – זו דוגמה ל־_____
4. מפעל תפירה של חולצות – זו דוגמה ל־_____

חלק ב' – בודקים הבנה

חזרו לקטע הקריאה. הקיפו את התשובה הנכונה, וסמנו נכון או לא נכון.

1 מה מאפיין "פירוק הייצור לשלבים"?

- ○ א. כל המוצר מיוצר במפעל אחד
- ○ ב. כל שלב נעשה במקום שבו הוא זול או יעיל ביותר
- ○ ג. המוצר מפורק לפני המכירה
- ○ ד. הייצור נעשה רק ביד

2 מהו "כוח המיקוח" של חברה רב-לאומית מול ממשלה?

- ◯ א. היכולת להעביר ייצור למדינה אחרת אם התנאים לא יתאימו
- ◯ ב. היכולת לקבוע חוקים
- ◯ ג. היכולת לבחור ממשלה
- ◯ ד. היכולת להדפיס כסף

3 מדוע נדדה תעשיית הטקסטיל למדינות עם שכר נמוך?

- ◯ א. כי שם יש יותר מים
- ◯ ב. כי שם אין קונים
- ◯ ג. כי היא נשענת על עבודה רבה, ועלות העבודה היא מרכיב גדול במחיר
- ◯ ד. כי שם קר

4 איזו טענה מציגה את "הצד השני" של התעסוקה בבנגלדש?

- ◯ א. העבודה הביאה הכנסה קבועה
- ◯ ב. נשים קיבלו עצמאות כלכלית
- ◯ ג. ילדים יכלו ללמוד
- ◯ ד. שכר נמוך, ימי עבודה ארוכים ובעיות בטיחות

5 מהי הסכנה ב"תלות בענף אחד"?

- ◯ א. אין שום סכנה
- ◯ ב. אם הביקוש לענף יירד, הכלכלה כולה תיפגע
- ◯ ג. המדינה תעשיר מהר מדי
- ◯ ד. יהיו יותר מדי ענפים

נכון או לא נכון? אם לא נכון – תקנו בשורה.

		נכון	לא נכון
1	לפי חלק מהחוקרים, מדינות עדיין שולטות בחוקים, במסים ובגבולות למרות כוחן של החברות.		
2	תעשייה עתירת ידע נשענת בעיקר על עבודה פשוטה וזולה.		
3	בבנגלדש רוב העובדים במפעלי הבגדים הם נשים צעירות.		
4	כל הרווח ממכירת חולצה מגיע למדינה שבה היא נתפרה.		

חלק ג׳ – חושבים כמו גאוגרפים

כאן אין תשובה אחת נכונה. כתבו במשפטים מלאים והסבירו את דעתכם.

1 נתחו את המסע של החולצה כ״שרשרת ערך״: באילו שלבים לדעתכם נוצר הרווח הגדול ביותר, ומדוע?

2 כתבו דיון קצר בין עובדת מפעל בבנגלדש, צרכן בישראל ומנהלת בחברה רב-לאומית: מה חשוב לכל אחד?

3 השוו בין ההשפעה של הגלובליזציה על תעשייה עתירת ידע ועל תעשייה מסורתית בישראל.

אתגר חוקרים

בחרו בגד אחד בבית. בעזרת התווית ומידע כללי, בנו מפת שרשרת ייצור משוערת, הציעו חלוקה משוערת של מחיר הבגד בין השלבים, והציעו שתי דרכים שבהן צרכנים או מדינות יכולים להפוך את השרשרת להוגנת יותר.

כרטיס יציאה – גלובליזציה וכלכלה: המסע של חולצה

גזרו לאורך הקו המקווקו ומסרו למורה. שם: _____

1. שיקול אחד של חברה רב-לאומית בבחירת מקום ייצור: …

2. הטיעון החזק ביותר לדעתי בוויכוח "ברכה או קללה": …

3. שאלה שהייתי שואל את מי שתפר את החולצה שלי: …

איך הבנתי? ◯ הבנתי היטב ◯ הבנתי חלקית ◯ אני צריכים/ות עזרה